

*Національна, економічна і  
фінансова безпека України*

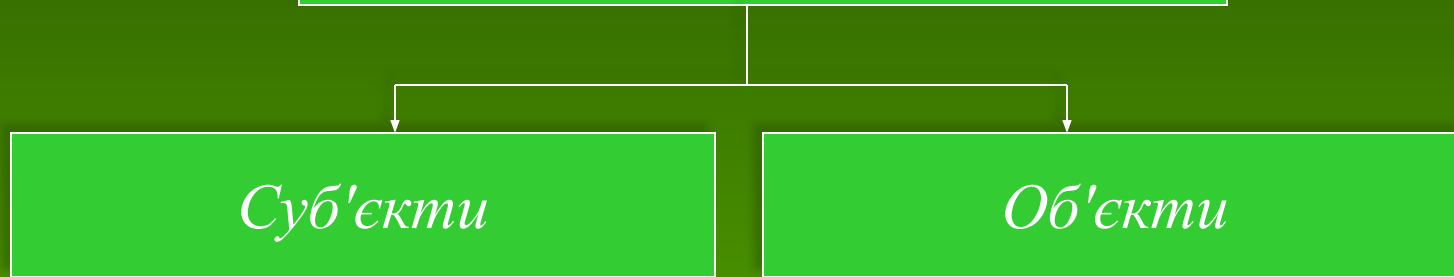
# План

1. Сутність, суб'єкти, основні загрози національної безпеки України.
2. Сутність, суб'єкти, об'єкти, основні загрози економічної безпеки України.
3. Поняття, рівень та класифікація видів фінансової безпеки. Класифікація загроз фінансовій безпеці. Критерії оцінки системи фінансової безпеки. Індикатори фінансової безпеки держави.

Національна безпека - це такий стан суспільства і держави, в якому забезпечуються сприятливі умови для досягнення національних інтересів за наявності та (або) у передбаченні загроз.

Система забезпечення національної безпеки України - це організована державою сукупність суб'єктів, об'єднаних цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, які здійснюють свою діяльність у цій сфері у відповідності до визначених у законодавстві України функцій, механізмів їх виконання.

# *Система національної безпеки*



Загроза - явище, чинник, що здатні реально створити умови або стати причиною повної або часткової неможливості реалізації національних інтересів.

# Реальні та потенційні загрози національній безпеці України

<i>у зовнішньополітичній сфері</i>	<i>посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність з боку інших держав; воєнно-політична нестабільність;</i>
<i>у сфері державної безпеки</i>	<i>загроза посягань з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, оборонний потенціал України, права і свободи громадян; поширення корупції; міжнародного тероризму;</i>
<i>у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону України</i>	<i>поширення зброї масового ураження; накопичення великої кількості застарілої військової техніки;</i>
<i>у внутрішньополітичній сфері</i>	<i>Порушення Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина;</i>
<i>в економічній сфері</i>	<i>істотне скорочення ВВП, зниження інвестиційної та інноваційної активності; критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів;</i>
<i>у соціальній та гуманітарній сферах</i>	<i>криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб; загострення демографічної кризи;</i>

<i>у науково-технологічній сфері</i>	<i>науково-технологічне відставання України від розвинутих країн; неефективність державної інноваційної політики; вплив учених, фахівців, кваліфікованої робочої сили;</i>
<i>у сфері цивільного захисту</i>	<i>зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру; погіршення технічного стану водосховищ на річці Дніпро; небезпека техногенного, ядерного та біологічного, тероризму;</i>
<i>в екологічній сфері</i>	<i>нераціональне використання мінерально-сировинних природних ресурсів; погіршення екологічного стану водних басейнів;</i>
<i>в інформаційній сфері</i>	<i>обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації; поширення ЗМІ насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм.</i>

## *Загрози національній безпеці України*

*Агресивні дії Росії*

*Неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони України (слабкість, непрофесійність органів безпеки і оборони).*

*Корупція та неефективна система державного управління (застаріла модель публічних інститутів, депрофесіоналізація та деградація державної служби).*

*Економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення*

*Загрози енергетичній безпеці (криміналізація та корумпованість енергетичної сфери; недієва політика енергоефективності та енергозабезпечення).*

*Загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів (застарілість системи охорони державної таємниці та інших видів інформації з обмеженим доступом).*

Економічна безпека - це такий стан національної економіки, за якого забезпечуються захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави.



## Загрози економічній безпеці:

- 1) посилення структурної деформації економіки;
- 2) зниження інвестиційної та інноваційної активності та розпад науково-технічного потенціалу; посилення залежності від імпорту;
- 3) вплив з країни валютних ресурсів;
- 4) поглиблення майнового розшарування суспільства;
- 5) високий рівень зовнішнього та внутрішнього боргу;
- 6) криміналізація економічних відносин.

*Фінансова безпека - це стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів, гармонічний та соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи у державі, готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації і захисту інтересів розвитку національних фінансів, підтримка соціально-політичної стабільності суспільства.*

*Основними загрозами у сфері фінансової безпеки є:*

- недосконалість бюджетної політики та нецільове використання коштів бюджету;*
- переважно фіскальний характер системи оподаткування;*
- значні обсяги державного та гарантованого державою боргу;*
- різкі зміни рівня цін та курсу національної валюти;*
- недостатні обсяги золотовалютних резервів;*
- криміналізація та масштабний відплив капіталу у «тінь» і за кордон;*
- фінансова залежність національної економіки від зовнішніх джерел;*
- нецільове використання коштів державного бюджету;*
- складний фінансовий стан підприємств.*

# *Складові фінансової безпеки*

*бюджетна*

*податкова*

*боргова*

*інвестиційна*

*грошово-кредитна*

*валютно-курсова*

*банківська*

*Бюджетна безпека - це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів.*

*Податкова безпека - це забезпечення зростання ресурсного потенціалу для соціально-економічної стабільності та розвитку держави, збереження цілісності фінансової системи, протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам країни.*

*Боргова безпека - це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи.*

Грошово-кредитна безпека - це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів і таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення.

Валютно-курсова безпека - це такий стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках.

Фінансова безпека банківської системи - це такий її стан, коли забезпечуються умови для її стабільного й ефективного функціонування для соціально-економічного розвитку країни.

Інвестиційна безпека - це такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів.



## **Чинники, які впливають на сучасний негативний фінансовий стан України:**

- 1) понад 50 % національної економіки функціонує в “тіні”;**
- 2) загрозливих розмірів набула кількість збиткових підприємств усіх форм власності;**
- 3) наявність у дохідній частині бюджету значної частки неподаткових тимчасових надходжень від приватизації, продажу зброї, штрафів, продажу товарних запасів тощо;**
- 4) наявність неефективної податкової політики;**
- 5) недостовірність даних статистики; нестабільність законодавства та наявність суттєвих протиріч між окремими законодавчими актами;**
- 6) організаційно-методичні, кадрові та технічні проблеми системи фінансового контролю на всіх рівнях.**



# Стратегія забезпечення фінансової безпеки

# План

1. Стратегічне планування фінансової безпеки.
2. Пріоритети забезпечення фінансової безпеки.
3. Криза платежів.
4. Детінізація економіки.
5. Реструктуризація банківської системи.
6. Ефективне управління зовнішнім боргом.

Стратегічне планування - функція державного управління, що визначає мету, завдання, пріоритети та комплекс заходів стосовно реалізації державної політики у фінансовій сфері.

Основними цілями Стратегії є:

- 1) мінімізація загроз державному суверенітету України, гарантування мирного майбутнього;
- 2) утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО.

Стратегія фінансової безпеки України повинна включати:

- основні засади формування та підтримки функціонування системи забезпечення фінансової безпеки України;
- характеристику внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці та моніторинг факторів, що підривають стійкість соціально-економічної системи держави;
- критерії та індикатори фінансової безпеки;
- характеристику національних фінансових інтересів;
- заходи та механізми державної політики щодо забезпечення фінансової безпеки на національному, регіональному і глобальному рівнях.

До показників фінансової безпеки відносять:

- рівень монетизації, обсяг зовнішнього та внутрішнього державного боргу, % від ВВП;
- рівень інфляції, міжнародні резерви центрального банку;
- дефіцит державного бюджету;
- вартість банківських кредитів у національній валюті;
- рівень доларизації економіки;
- сальдо платіжного балансу;
- доходи державного бюджету;
- видатки державного бюджету, % до ВВП;
- питома вага довгострокових банківських кредитів у загальному обсязі кредитів;
- рівень тіньової економіки України, % до ВВП.

## До пріоритетних напрямів зміцнення фінансової безпеки України відносять:

### 1) Реформування бюджетної системи:

- проведення бюджетних реформ;
- реформування бюджетного процесу на державному, місцевому рівнях та рівні міжбюджетних відносин;
- підвищення результативності бюджетних витрат, орієнтація бюджетної системи на досягнення конкретних результатів;
- зменшення зовнішнього боргу України, шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх залучень уряду та погашення довгострокових залучень реального сектору економіки;

## 2) Удосконалення монетарної політики:

- врегулювання рівня монетизації економіки;
- подолання дефіциту платіжних засобів;
- збалансування грошового і товарного ринків;
- припинення відтоку капіталу за кордон за допомогою створення сприятливих умов для репатріації вивезеного капіталу;

## 3) Удосконалення валютної політики:

- зменшення рівня доларизації економіки країни засобами проведення політики цілеспрямованої підтримки національної грошової одиниці, стимулювання здійснення операцій із її використанням;
- оптимізація структури золотовалютних резервів шляхом нарощення в них частки золота;

#### 4) Регулювання фондового ринку:

- створення універсальної національної біржі, яка діятиме на принципах регульованих ринків ЄС та інтегруватиметься у світовий фінансовий простір;
- удосконалення інституційної структури ринків капіталу з метою диверсифікації ресурсної бази та залучення збережень населення;

#### 5) Регулювання корпоративних відносин:

- узгодження вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами і сучасними вимогами розвитку фінансових відносин;
- посилення контролю за дотриманням вимог законодавства, запобігання шахрайству;



## 6) Регулювання страхового ринку:

- сприяння розвитку страхового ринку та удосконалення порядку ліцензування діяльності страховиків, дотримання вимог до джерел формування статутного капіталу та фінансового становища засновників;
- удосконалення системи оподаткування страховиків та операцій перестраховування.

Тінізація – поширення практики приховування  
прибутків від державних органів.

Детінізація економіки – це система дій, спрямована  
на подолання, викорінення причин та передумов  
тіньових явищ та процесів.

В Україні ефективна політика детінізації може бути дієвою і максимально ефективною за таких умов і конкретних дій:

- 1) реальна зацікавленість у протидії тіньовим відносинам найвищого керівництва держави, усіх гілок влади;
- 2) формулювання й обов'язкове практичне здійснення науково обґрунтованих завдань детінізації фінансово-економічних відносин не взагалі, а в конкретному сегментному й часовому вимірі;
- 3) невідкладного регуляторного вирішення потребує впорядкування зовнішньоекономічних операцій, насамперед тих, які здійснюються під прикриттям офшорних зон;
- 4) на часі всіляко і постійно поліпшувати життєву платоспроможність населення, а не консервувати працюючі родини у штучній бідності.

Реструктуризації банківської системи - це комплекс заходів, який передбачає покращення фінансової стійкості банківської системи, підвищення ліквідності і платоспроможності з урахуванням соціально-економічних завдань, змін у національній макросистемі та на світовому фінансовому ринку шляхом створення нових банків (спеціалізованих, універсальних), реорганізації діючих (злиття, приєднання, поділу, виділення), зміни юридичного статусу банківських установ або їх ліквідації.

## Цілі реструктуризації:

в короткостроковій перспективі:

відновлення здатності банківської системи надавати базовий комплекс послуг, підвищення ліквідності банків та поліпшення якості їхніх активів.

у середньостроковій перспективі:

реструктуризація окремих неплатоспроможних банків, ліквідація яких принесла б значні соціальні і економічні витрати; недопущення втрати банківських технологій і активів, які можуть бути використані для ведення конкурентоспроможної банківської діяльності; залучення до участі в капіталі банків нових власників, у тому числі й іноземних інвесторів.

## Методи реструктуризації:

- 1) рефінансування банків;
- 2) капіталізація банків;
- 3) рекапіталізація банків;
- 4) уведення тимчасової адміністрації;
- 5) сек'юритизація;
- 6) зниження обов'язкових резервних вимог;
- 7) ліквідація банку;
- 8) методи управлінської реструктуризації;
- 9) реструктуризація боргу тощо.

## Основні заходи НБУ у сфері реструктуризації:

- підвищення вимоги до капіталу нових банків до 500 млн. грн., та затвердження плану підвищення власного капіталу банків з мінімального 120 млн. грн. до 500 млн. грн.
- покращення процедури виведення банків з ринку.
- суттєве покращення процедури моніторингу пов'язаних осіб та введення жорсткої процедури розкриття кінцевих власників банків.
- посилення відповідальності власників та керівництва банків за маніпулювання фінансовою звітністю та доведення банку до банкрутства.
- розробка не лише законодавчі ініціативи щодо підвищення прав кредиторів, але й технічні механізми мінімізації ризиків для банків, як на етапі видачі кредиту так і на етапі його обслуговування.



Цілі «Концепції реформи банківської системи України до 2020 року»:

1. Консолідація відносно невеликих банків з добрими показниками за активами, прибутковістю, рентабельністю тощо.
2. Нарощування мінімального регулятивного капіталу банків.
3. Скорочення кредитних ризиків банків.
4. Створення системного банку «поганих активів».
5. Підтримка банків з іноземним капіталом.
6. Зміна політики ведення діяльності зі зберігання депозитів населення, а саме, заборона на дострокове їх зняття.
7. Скорочення вартості кредитів.
8. Зниження темпів інфляції до 2% на рік.



Державний борг – це сума заборгованості держави перед внутрішніми і зовнішніми кредиторами. Загальна сума державного боргу складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (як внутрішніх, так і зовнішніх), і відсотків за ними, включаючи видані гарантії за кредитами, що надаються іноземним позичальникам, місцевим органам влади, державним підприємствам.

Внутрішній борг – зобов'язання, що виникають перед внутрішніми кредиторами (резидентами).

Зовнішній борг – зобов'язання, що виникають перед іноземними кредиторами (нерезидентами).

Заходи щодо вдосконалення управління державним боргом :

- переорієнтуватися на внутрішній ринок державних запозичень на період нестабільності національної валюти;
- стимулювати попит на державні цінні папери на внутрішньому ринку;
- здійснювати видачу державних гарантій лише у виняткових випадках, пов'язаних із реалізацією національних інтересів;
- відмовитись від залучення кредитів міжнародних організацій економічного розвитку, що супроводжуються додатковими умовами, які обмежують економічну і політичну незалежність;
- зменшити граничний рівень державного боргу до 35% ВВП;
- створити Державний банк реконструкції та розвитку, який здійснюватиме управління запозиченнями, залученими на цілі розвитку.